

Dil Yarası

– KARAM-41 · 29 Kasım 2022

“Türkçe giderse Türkiye gider!” - Oktay Sinanoğlu

1930 - 1950 yılları arasında ve 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra; idare, hukuk, eğitim, maliye vb. gibi alanlarda da dilde büyük değişiklikler yapılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında; meclise-kamutay, milletvekiline- saylav, valiye- ilbay, kaymakama- ilçebay, maarif müdürüne- kültür direktörü denmeye başlanmıştır. Fakat bunlar benimsenmemiştir.

1950-1960 yılları arasında bakanlıkların isimleri de değiştirilmiştir: Başvekâlet – Başbakanlık; Başvekil - Başbakan; Dahiliye Vekâleti - İçişleri Bakanlığı; Hariciye Vekâleti - Dışişleri Bakanlığı; Millî Müdafaa Vekâleti - Millî Savunma Bakanlığı; Ziraat Vekâleti - Tarım Bakanlığı; Sıhhat ve İctimai Muâvenet Vekâleti - Sağlık Bakanlığı; Münâkalât Vekâleti - Ulaştırma Bakanlığı; İcra Vekilleri Heyeti de Bakanlar Kurulu oldu. İşin ilginç, yeni nesil artık bu isimlerin önceki karşılıklarını tuhaf karşılamaya başlamıştır.

Osmanlı Devletindeki Harbiye Nezaretinin ismi, Cumhuriyet döneminde Millî Müdafaa Vekâleti, sonra da Millî Savunma Bakanlığı oldu. Ordunun en üst komuta kademesi olan Erkân-ı Harbiye Umumî Riyaseti, Genelkurmay Başkanlığı; en üst komutanın unvanı da Erkân-ı Harbiye Reisi iken, Genelkurmay Başkanı oldu. “Nefer”in adı asker, zabıt’in ki de subay olarak değişti.

Ordumuzda bugün; “istihkâm, piyade, muhabere, levazım, içtima, nöbet, devriye ve terhis” gibi tarihî ifadelerin halen kullanıldığını ve hiç de yadırganmadığını görmekteyiz. Ancak askerî terminolojide stratejik tabirlerden “müdafaa”, önce “savunma” oldu. Zamanla “taarruz” a döndü, daha sonra da değişerek “saldırı” ifadesini aldı. Bu gidişle “Büyük Taarruz” a da zamanla “Büyük Saldırı” denilebilir.

Asırlardır Türk Ordusu’nun temel tabiri olan “harp”, “savaş”; “talim” “eğitim” oldu. Akabinde “talimgâh” “eğitim alanı”; “talimatname” “yönerge”; “Mütareke” “ateşkes”; “kumandan”; “komutan”, “Harbiye” de “Harp Okulu” oldu. Eskiden “Harbiyeli” tabiri kullanılırdı. Bugün de yine öğrenciler kendilerine “Harp Okulluyum” demez, “Harbiyeliyim” derler.

Tıp alanında da birçok tabir değişmiştir. Önceleri ihtisas ve mütehassis kelimeleri kullanılırken, uzman ve uzmanlık olarak değişmiştir. Tıbbî branşların da isimleri değişti. Dahiliye mütehassısı - iç hastalıkları uzmanı. Cildiye mütehassısı - dermatoloji uzmanı. Nisaiye mütehassısı - kadın hastalıkları uzmanı. Beviye mütehassısı - üroloji uzmanı. Asabiye mütehassısı - nöroloji uzmanı. Akliye mütehassısı - psikiyatri uzmanı oldu. Yeni tabirleri bilmeyen bir hasta, hangi bölüme müracaat edeceğini yardım almadan seçememektedir. Oysa önceki tabirler bildiği bizzat kullandığı özbeöz anadiliydi.

Tıpta, sağlıkta kullanılan terminolojinin ekseriyeti Latince ve Yunanca'dır. Bundan dolayı doktorların raporları anlaşılmaz. Yıllardır kullanılan 'teşhis' kelimesi, yerini "tanı" ya bırakmıştır.

Şimdi de, müşahede odası yerine "gözlem" ve "izlem" odası yazılmaya başlandı. Sosyal hayatta vak'a hadise demektir. Tıpta ise belirli bir hastalığa vak'a denilmektedir. Bazı tıpçılar ise vak'a yerine "olgu"yu kullanmaktadır. Hastanelerde yeni bir bölüm daha ortaya çıktı: "Girişimsel radyoloji".

Hemşire, Türkçemizde kız kardeş, bacı demektir. Kültürümüzde önemli bir yeri vardır. Ecdadımız yabancı hanımlara hemşirem derlerdi. Sağlıkta ise hemşire, hastaları tedavi eden yardımcı tıp personelidir. Bu ifade hanımlara çok yakışıyordu. Üstelik hemşireler hep hanım idi. Şimdi erkek yardımcı personele de hemşire denmeye başlandı. Oysa hemşire deyince aklımıza hep hanım gelir. Sağlık Bakanlığı hanım ve erkek hemşirelere ortak, uygun bir tıbbî unvan verebilir.

Mâlî mevzuatta ise, Divan-ı Muhasebat - Sayıştay, Şura-yı Devlet - Danıştay oldu. Tahsisat - ödenek; tahsisat-ı mesture - örtülü ödenek; muhasip - sayman; muhasebe müdürlüğü - saymanlık; istihkak - hakkeşi; tasdik - onama; vâridat - gelir; teftiş - denetim; müfettiş - denetçi; amme müessesesi - kamu kurumu; talimatname - yönetmelik; nizamname - tüzük; tamim - genelge; müteahhit - yüklenici; hususi sektör - özel sektör; mahallî idare - yerel yönetim; akit, mukavele - sözleşme; gayrimenkul - taşınmaz; menkul - taşınır; mükellef - yükümlü; umum müdür - genel yönetmen olmuştur.

Dilimizdeki en büyük tahribatlardan biri de, hukukî terminolojide yapılmıştır. Kanun - yasa; esas teşkilat kanunu - anayasa; Temyiz mahkemesi ise Yargıtay oldu. Kanun lahiyası - yasa tasarısı; kanun teklifi - yasa önerisi; kanun yapma - yasama; teşriî masûniyet - yasama dokunulmazlığı; müzakere - görüşme; celse - oturum; takrir - önerge oldu.

Müddeiumum - savcı; hâkim - yargıç; şahid - tanık; zanlı - sanık; muhakeme - duruşma; ehli vukuf - bilirkişi; tahkikat - kovuşturma; nezaret - gözetim; mevkuf - tutuklu; hapishane - cezaevi. Müşteki - yakınıcı; talep - istem; zabıt - tutanak; cürm-ü meşhud - suçüstü; beraat - aklama; müruru zaman - zaman aşımı; amme - kamu; amme hukuku - kamu hukuku; usûl, fûrû - altsoy, üstsoy; örfî idare de sıkıyönetim; oldu.

Bugün hukuk fakültesinde okuyan gençlerin, 1960 öncesi hukukî mevzuatı, kanun metinlerini ve muhakeme kararlarını anlaması artık imkânsızdır.

Eğitim alanında da bir kelime konuşma ve yazma dilimizden artık çıkmıştır. "konuşma yazma kelimeleri bile başlangıçta olumsuz anlamda, "yapma" manasındadır. Aslında "konuşulan ve yazılan" anlamında kullanılmaktadır.

İstiklal Marşı-Ulusal Marş; Talebe - öğrenci; muallim - öğretmen, eğitmen; muallime - bayan öğretmen; mektep - okul; sınıf - derslik; şahadetname - diploma; hendese - geometri; riyaziye - matematik; zaviye - açı; imtihan - sınav; mümeyyiz - ayırtman; tahsil - öğrenim; fail - özne; fil - eylem; zamir - adıl; zarf-belirteç; sıfat - önad; nesir - düzyazı; mizah - komedi; hikâye - öykü; teşbih - benzetme; vezin - ölçü; kafiye - uyak; mısra - dize; vazife - ödev; muharrir - yazar oldu. Yönler de, şark, garp, şimal, cenup iken doğu, batı, kuzey, güney şeklinde değişti. Zamanla "Milli Eğitim Bakanlığı"nın adı, "Ulusal Eğitim Bakanlığı" olursa şaşmamak lazım.

The Oxford İngilizce/Türkçe lügatini hazırlayan İngiliz filolog H. C. Hony diyor ki: "Türkçe ahenkli ve güzel bir lisandır. Başka lisanlardan kelime alırken sert ve çirkin sesleri yumuşatıp değiştirerek kulağa hoş gelir hale sokmuştur. Halbuki yeni bulunan, diriltlen veya uydurulan kelimeler hemen daima tam manasıyla bir nefret örneğidir. "İlk mekteb, dahiliye, hariciye, hâkim, celse, tâbiyet..." gibi kelimeler için kabul edilen; 'ilk okul, iç işleri, dış işleri, yargıç, oturum, uyrukluk..." kelimelerini, kulaklarım tırmalanmadan ve tüylerim ürpermeden dinlemek ve kullanmak benim için imkânsızdır. Edebî zevk sahibi Türklerin bu hususta ne düşündüklerini öğrenmek isterdim!..."

"Önümüzde iki yol var: Ya uyanıp dilimizi koruyacağız ya da iki nesil sonra Türkiye diye bir ülke, Türkçe diye bir dil kalmayacağını kabul edeceğiz! Seçim sizin! Oktay Sinanoğlu

Sevgiyle kalın.

Seyfettin Karamızrak